
МЕНЕДЖМЕНТ

But, T. V. (2019) "Definition of problems and prospects of development of extreme tourism in Ukraine", *Management and entrepreneurship: trends of development*, 1 (07), pp. 18-30. doi: [10.26661/2522-1566/2019-1/07-02](https://doi.org/10.26661/2522-1566/2019-1/07-02)

Received:

11 February, 2019

1st Revision:

18 February, 2019

Accepted:

22 February, 2019

УДК: 338.487 (477.64)

DOI [10.26661/2522-1566/2019-1/07-02](https://doi.org/10.26661/2522-1566/2019-1/07-02)

ВИЗНАЧЕННЯ ПРОБЛЕМ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

БУТ ТЕТЯНА ВІКТОРІВНА,

к.е.н., доцент

Запорізький національний

технічний університет,

м. Запоріжжя

Досліджено стан розвитку екстремального туризму в Україні. За результатами досліджень визначено, що більшою популярністю користуються екзотичні напрями екстремального відпочинку. Надано характеристику найпопулярніших видів екстремального туризму в Україні та наведено їх вартість. Як відомо, заняття екстремальним туризмом вважається досить дорогим видом спорту, що може негативно вплинути на кількість екстремалів, які можуть дозволити собі даний вид відпочинку. Досліджено туристичні території України, які мають більш ніж достатній потенціал для розвитку різних видів активного туризму, в т.ч. екстремального виду: Карпати, Подністров'я, Полісся, Побужжя, Причорномор'я. Визначено, що серед екстремальних видів туризму популярними є військові тури, поїздки на покинуті промислові об'єкти, особливо у Чорнобильську зону. Обґрунтовано, що Україна має всі ресурси для розвитку екстремального виду туризму, тому цей напрямок може стати привабливим для залучення значної кількості іноземних туристів. Це прискорить поліпшення якості надання послуг, сервісу, розвитку інфраструктури екстремального туризму в Україні.

Ключові слова: *екстремальний туризм, розвиток, регіон, екзотичний туризм.*

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПРОБЛЕМ И ПЕРСПЕКТИВ РАЗВИТИЯ ЭКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

Исследовано состояние развития экстремального туризма в Украине. По результатам исследований установлено, что большей популярностью пользуются экзотические направления экстремального отдыха. Охарактеризованы самые популярные виды экстремального туризма в Украине и приведена их стоимость. Как известно, занятия экстремальным туризмом являются дорогим видом спорта, что может негативно повлиять на количество экстремалов, которые могут позволить себе данный вид отдыха. Исследованы туристические территории Украины, которые имеют более чем достаточный потенциал для развития различных видов активного туризма, в т.ч. экстремального вида: Карпаты, Поднестровье, Полесье, Побужье, Причерноморье. Определено, что среди экстремальных видов туризма популярными являются военные туры, поездки на заброшенные промышленные объекты, особенно в Чернобыльскую зону. Обосновано, что Украина имеет все ресурсы для развития

БУТ ТАТЬЯНА

ВИКТОРОВНА, *к.э.н., доцент*

Запорожский национальный

технический университет,

г. Запорожье

экстремальным туризмом являются дорогим видом спорта, что может негативно повлиять на количество экстремалов, которые могут позволить себе данный вид отдыха. Исследованы туристические территории Украины, которые имеют более чем достаточный потенциал для развития различных видов активного туризма, в т.ч. экстремального вида: Карпаты, Поднестровье, Полесье, Побужье, Причерноморье. Определено, что среди экстремальных видов туризма популярными являются военные туры, поездки на заброшенные промышленные объекты, особенно в Чернобыльскую зону. Обосновано, что Украина имеет все ресурсы для развития

екстремального вида туризму, поэтому это направление может стать привлекательным для привлечения значительного количества иностранных туристов. Это ускорит улучшение качества предоставления услуг, сервиса, развития инфраструктуры экстремального туризма в Украине.

Ключевые слова: экстремальный туризм, развитие, регион, экзотический туризм.

DEFINITION OF PROBLEMS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF EXTREME TOURISM IN UKRAINE

TETIANA BUT, *PhD in Economic, associate professor, Zaporizhzhia National Technical University, Zaporizhzhia*

The state of development of extreme tourism in Ukraine is investigated in the paper. According to the results of research, it has been established that exotic destinations of extreme rest are more popular. The reason for this is that the resorts of Turkey and Egypt, which now belong to the category of mass tourism recreation, can not fully satisfy the interest of customers.

The most popular types of extreme tourism in Ukraine are characterized and their cost is given. It is known that the practice of extreme tourism is not cheap sports, it can negatively affect the number of extreme people who can afford this type of recreation. The tourist territories of Ukraine, which have more than enough potential for the development of various types of active tourism, including extreme view: the Carpathians, Dniester, Polesie, Bug, Black Sea. It was determined that the tourist region of Dniester is especially interesting for popular rafting. It has been also determined that among the extreme types of tourism, military tours are popular, trips to abandoned industrial facilities, especially to the Chernobyl zone. It has been substantiated that Ukraine has all the resources for the development of an extreme type of tourism, therefore this direction may become attractive for attracting the value of the number of foreign tourists. This will accelerate the improvement of the quality of services, development of infrastructure of extreme tourism in Ukraine. In order to develop the tourism industry, special attention should be paid to the directions of development of the tourism industry in Ukraine: the creation of a unified training system for tourism industry in accordance with international standards; consolidation of the received knowledge in production, organization of measures for internship at the main tourist enterprises in Ukraine and abroad, exchange of experience; introduction of innovative marketing tools for the recognition and development of tourism in Ukraine; ensuring the development of an innovative type of tourism – extreme tourism in Ukraine, including the expense of state support.

Key words: extreme tourism, development, region, exotic tourism.

Постановка проблеми. Одним із основних напрямів активного відпочинку є екстремальний туризм. Він набирає силу в усьому світі, особливо в Україні. Поява на ринку цього нового виду послуг обумовлена багатьма чинниками: науково-технічним прогресом, що надає все нові можливості в організації поїздок, урбанізацією, у зв'язку з якою є бажання зняти стрес і абстрагуватися від життєвої рутини, а при певному стабільному рівні доходу, який дозволяє подорожувати, виникає пересиченість від стандартних туристських програм.

Незважаючи на наявність суттєвих потенційних можливостей, свою соціальну і економічну значущість, екстремальний туризм в Україні, все ж, розвинений недостатньо і його

розвиток стримується невирішеною низкою питань, розв'язання яких потребує підтримки виконавчих органів влади та місцевого самоврядування. Тому обрана тема дослідження є актуальною.

Аналіз останніх досліджень. Серед вітчизняних вчених, які присвятили свої дослідження розвитку туризму та його видам, можна виділити праці О.А. Беспалої [1], Н.О. Задорожнюк, Ю.О. Квашук [2], А.В. Томашевської [3], А. Засенко, І. Фролова [4] та ін. Більшість фахівців зазначають, що розвиток екстремального туризму в Україні сприятиме збільшенню авторитету країни на світовому ринку туристичних послуг, поповненню державного бюджету і створенню потужної туристичної бази, але напрями розвитку

екстремального туризму досліджені недостатньо.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення проблем та перспектив розвитку екстремального туризму в Україні.

Виклад основного матеріалу. Особливістю екстремального туризму є його спортивний характер і участь у ньому молодіжної вікової категорії. Активні види відпочинку завойовують усе більшу популярність серед звичайних туристів. На сьогодні багато туристичних фірм надають туристичні послуги саме екстремальному туризму. Більшість звичайних видів туризму просто набридли людям і кожний прагне отримати якісь нові незрівнянні відчуття. Звідси і з'являються нові

ідеї, пропозиції.

Серед мотивів для заняття саме екстремальним туризмом можна зазначити такі: це отримання адреналіну, тренування волі до досягнення цілей, проте найважливішим є отримання незабутніх вражень та сильних емоцій. Любителі гострих відчуттів у всьому світі підкорюють воду, землю й повітря.

Але екстремальний туризм можливий лише за наявності специфічних ресурсів (об'єктів природи або штучно створених людиною), які необхідно подолати, саме тому розвиток екстремального туризму потребує пошуку таких ресурсів та відповідних територій. Розглянемо, туристичні території України, які придатні до екстремального туризму (табл. 1).

Таблиця 1

Види екстремальних туристичних послуг в Україні [4]

Вид туризму	Підвиди екстремального туризму
Повітряний	стрибки з парашутом та повітряна акробатика (парашутизм), повітроплавання.
Водний	сплав по річці з подоланням порогів (каякінг, рафтинг, сплави на байдарках і катамаранах), катання на воді на дошках (вейкбордінг і віндсерфінг), дайвінг, буксирування людини по воді (кайтсерфінг).
Гірський	подолання гірських перевалів у високих горах Карпат, сходження на високі гірські вершини (альпінізм), спуск та прохід по природним печерам (спелеотуризм), скелелазіння.
Велосипедний	велотріал, велосипедний багатоденний похід, подорож на велосипеді у горах (маунтінбайкінг), спуск по крутосхилам на велосипеді (даунхілл).
Лижний	багатоденні походи по снігу взимку, гірські лижі та сноубордінг, фрістайл.
Пішоходний	трекінг, багатоденні походи по рівнинній або гірській місцевості, спортивне орієнтування.

У залежності від головної цілі подорожі можна виділити наступні екстремальні тури:

– тур з метою полювання, рибного лову, поїздки на природу в заповідники для спостереження за тваринами, фотополювання. У програму туру входить: відвідування визначних пам'яток місцевої природи, навчання подоланню перешкод, пристроєві табірному життя, вивчення техніки виживання в екстремальних умовах. Організовується колона машин, у якій, крім джипів з туристами і провідниками, іде транспортний супровід з

наметами, продовольством, паливом, харчуванням і іншим;

– тур – відвідування військових об'єктів і полігонів, таборів для ув'язнених, концтаборів і в'язниць;

– тури на місця техногенних та людських трагедій;

– тури з метою пошуку скарбів.

Професійні й аматорські мають пригодницький розважальний характер. Класифікацію екстремальних туристських турів надано на рисунку 1.

Рис. 1. Класифікація екстремальних туристських турів [11]

За результатами аналізу визначено регіони України, в яких популярні наземні екстремальні види туризму (табл. 2).

З кожним роком збільшується кількість людей, охочих до гострих вражень, небезпечного відпочинку.

Різноманітність природних ландшафтів

країни та велика кількість закинутих промислових об'єктів тільки сприяє швидкому розвитку екстремальних видів спорту та туризму.

Основні проблеми розвитку екстремального туризму надано на рисунку 2.

Рис. 2 – Основні проблеми екстремального туризму

Однією з проблемою розвитку екстремального туризму в Україні є рівень вітчизняного сервісу у цій сфері. За якістю устаткування й обслуговування Україна поки що відстає від європейських країн.

Наступною проблемою розвитку екстремального туризму є недостатня інформаційна підтримка, що є значним

стримуючим чинником. Адже Україна може мати прибутки від екстремального туризму, які можуть стати значною складовою державного бюджету.

Значною проблемою екстремального туризму є значна кількість ризиків, пов'язаних з травматизмом.

Екстремальний туризм у регіонах України

Вид екстриму	Місце проведення	Особливість
Маунтбайкінг	Лісовий масив «Харківська Швейцарія».	МТБ-марафон «Дебри» Дистанція змагань близько 11 км по лісовій місцевості. Після старту учасники долають трасу протягом 6 годин. Для командних заліків в цій лінії відбувається передача естафети.
Пейнтбол	м. Київ	Творче об'єднання «Планета-Бомба» представляє: «Битва за Київ». Великі сценарні ігри присвячені визволенню Києва від Німецької армії. Місце проведення: Бровари, недобудований завод (ТЕЦ). Ігри відбуваються у режимі non-stop.
Скейтбординг	м. Ірпінь (Київська область), м. Івано-Франківськ	Скейтпарк чудово підходить для скейтерів, ролерів і ВМХров. У Києві є єдиний критий скейт-парк України Red Bull Transformers на якому проводять чемпіонати зимової й літньої сесії. На честь Дня міста Івано-Франківська площею біля Міського озера проходять фестивалі для екстремалів Західної України «Х-Гуцулля».
Боулдерінг	м. Кам'янець-Подільський	Проходить боулдерінговий турнір «Стара фортеця», другий етап кубка України.
Страйкбол	35 км від м. Житомира	Туристи приїждять помірятися силами, себе показати і відпочити командами з Житомира, Києва і Бердичева.
Даунхіл	Буковель	Кубок України з гірського велосипеду (траси на Вовчинецьких горах). Змагання з даунхілу пройдуть відповідно до правил Федерації велосипедного спорту України.
Мультигонка	м. Суми, м. Чернігів	Гонка «Шалені перегони». У результаті змагань учасники потрапляють у екстремальні умови, наближені до реальних умов. Команди долають більш 90 км бездоріжжя.
Альпінізм, скелелазіння	Карпати, скелі Довбуша	Проводяться змагання зі спортивного скелелазіння.
Спелеотуризм	м. Тернопіль	Понад 216 км має печера Оптимістична. Печера Вітрова.
Велоекстрим	м. Одеса	Експедиційні роботи спортсменів, які мають намір відвідати Україну та описати п'ять середньовічних замків, розміщених у областях Західної України. Це 465 км.

При активному відпочинку, такому як екстремальний, слід враховувати можливі негативні зміни у стані здоров'я людини. Оскільки діяльність людей протікає в постійному чергуванні подій, умов та обставин, частина з них має проблемний характер, загрожує небезпекою неприємних, а іноді й важких наслідків. Їх позначають різними словами, які мало відрізняються за значенням – «важкі», «особливі», «ризиковані», «небезпечні», «критичні», «стресові», «надзвичайні», «екстремальні». Загальним для них виступає останнє поняття [5].

Крім того, екстремальні ситуації – ситуації, які ставлять перед туристом великі об'єктивні та психологічні труднощі, зобов'язують його до повного напруження сил та найкращого використання особистісних можливостей для досягнення успіху у забезпеченні безпеки.

Екстремальні ситуації на багатьох туристів впливають переважно негативно, значно ускладнюючи життя, породжуючи невдачі та нещасні випадки. Негативні зміни в психічній діяльності, поведінці та діях людей виявляються в різних видах.

Серйозним стримуючим чинником розвитку екстремального туризму є недостатній рівень добробуту населення. Багато хто з потенційних споживачів із задоволенням хотіли би стати учасниками заходів активного відпочинку, але не можуть собі це дозволити.

Подальший розвиток демократії, політична стабільність, визначення пріоритетних

напрямків економічного розвитку, вступ України до ЄС – все це забезпечить створення високоприбуткової екстремальної туристичної підгалузі, яка задовольнить потреби внутрішнього та міжнародного туризму, з урахуванням природно-кліматичного, рекреаційного, соціально-економічного та історико-культурного потенціалу країни, її національних особливостей.

Важливими чинниками впливу на розвиток екстремального туризму, є демографічні зміни, матеріальний та соціальний стан населення, рівень освіти, тривалість відпустки, професійна зайнятість та багато інших чинників.

Демографічна структура населення України та аналіз вікових груп, які найбільше подорожують, ще раз підтверджують, що в Україні найбільш активна частина населення від 30 до 40 років, на відміну від економічно розвинених країн, де люди старшої вікової групи, 55 – 60 років, відіграють все більш важливу роль у екстремальному туризмі [1].

Розвиток екстремального туризму пов'язаний з розвитком туристичної галузі в світовому масштабі та туристичної галузі в Україні. Тільки у 2017 році всі міжнародні (іноземні) туристи на свої подорожі витратили понад 1,34 трлн. дол. При цьому 16 % від цієї суми припали лише на США, 49 % – на топ-10 країн і 0,67 % – на Україну [6].

Так виглядає Топ-10 країн, в яких туристи витратили найбільше грошей (табл. 3).

Таблиця 3

Топ-10 країн, в яких туристи витратили найбільше грошей [6]

Країна	Витрати туристів, долари
1. США	2100 млрд.
2. Іспанія	68 млрд.
3. Франція	61 млрд.
4. Таїланд	57 млрд.
5. Великобританія	51 млрд.
6. Італія	44 млрд.
7. Австралія	42 млрд.
8. Німеччина	40 млрд.
9. Макао (Китай)	36 млрд.
10. Японія	34 млрд.
11. Росія	9 млрд.
12. Казахстан	2 млрд.
13. Україна	1 млрд.

Всесвітня туристська організація ООН оприлюднила підсумкові дані з міжнародного туристичного потоку в 2017 році, назвавши найпопулярнішу країну для подорожей.

За даними організації, в 2017 році число туристів у світі досягло 1,323 млрд осіб, це найкращий показник за останні сім років. Приріст по відношенню до 2016 року склав 7 % [6].

Найпопулярнішими країнами серед туристів стали Франція (86,9 млн. відвідувачів, + 5,1 % в порівнянні з 2016 роком), Іспанія (81,8 млн. +

8,6 %) і США (75,9 млн. – 3,8 %). У п'ятірку найбільш відвідуваних країн також увійшли Китай (60,7 млн. + 2,5 %) і Італія (58,3 млн. + 11,2 %). У Топ-10 опинилися Мексика, Великобританія, Туреччина, Німеччина і Таїланд. Причому, турпотік до Туреччини в 2017 році виріс на 24,1 % в порівнянні з 2016 роком – це найкращий результат серед усіх країн-лідерів рейтингу.

Прогноз найпопулярніших міжнародних напрямів до 2020 р. досліджено у таблиці 4.

Таблиця 4

Прогноз найбільших популярних напрямків до 2020 р. [2]

Країна	Кількість туристичних прибуттів у 2000 р., млн. ос.	Частка світового туристичного ринку, %	Динаміка зростання 2000 – 2020 рр., %
1. Китай	137,1	8,6	8,0
2. США	102,4	6,4	3,5
3. Франція	97,3	5,8	1,8
4. Іспанія	71,0	4,4	2,4
5. Гонконг	59,3	3,7	7,3
6. Італія	52,9	3,3	2,2
7. Великобританія	52,8	3,3	3,0
8. Мексика	48,9	3,1	3,6
9. Росія	47,1	2,9	6,7
10. Чеська Республіка	44,0	2,7	4,0
Всього:	708,8	44,2	–

України немає в проведеному дослідженні, тому виникає необхідність у визначенні причин цього та виявленні потенціальних можливостей для розвитку туризму в Україні.

Стратегічною метою розвитку туристичної галузі в Україні є створення конкурентоздатного на світовому ринку туристичного продукту, здатного максимально задовольнити туристичні потреби населення країни, забезпечити на цій основі комплексний розвиток територій і їх соціально-економічних інтересів за збереження екологічної рівноваги та історико-культурного довілля.

Програма дій, орієнтована на досягнення цієї мети, має бути комплексною та відповідати загальним темпам становлення ринкових механізмів, а також політиці структурних реформ у національній економіці. Вона повинна враховувати накопичений досвід розвитку туризму у світі, що створює сприятливі умови до розробки відповідної

нормативно-правової бази туризму [7].

Аналізуючи перспективи розвитку екстремальної туристичної індустрії в Україні на наступні десять років, перш за все, необхідно підкреслити, що екстремальний туризм – це та сфера економіки і життєдіяльності суспільства в цілому, яка в тій чи іншій мірі інтегрує практично всі галузі. Розвитку екстремального туризму сприяють різноманітність ландшафтів – від пустель до гірських річок – і велика кількість покинутих промислових об'єктів. Українські екстремальні туристи беруть участь в багатьох міжнародних змаганнях. В порівнянні з Україною екстремальний туризм в інших частинах світу – в Східній Азії, в Європі, в Північній Америці – розвинений в досить високій мірі. Жителі Європи і особливо Північної Америки навіть відносять екстремальний туризм до найбільш популярних видів спорту. До того ж доходи в населення цих частин світу значно вищі, ніж в

Україні, тому там екстремальним туризмом можуть займатися всі бажаючі.

Саме цей фактор повинен стати головним у формуванні нового державного підходу до екстремального туризму як тієї галузі, пріоритетний розвиток якої може позитивно вплинути на економічний і соціальний стан країни в цілому, стимулювати ряд важливих галузей економіки, сприяти зміцненню нового позитивного іміджу України на світовій арені.

Туризм займає одне з головних місць у використанні природних ресурсів та в здійсненні активного впливу на їх стан. Важливо, щоб його подальший розвиток відповідав міжнародним соціально-екологічним стратегіям, спрямованим на збереження розширення рекреаційно-туристичних ресурсів для майбутніх поколінь [8].

Особливу увагу приділено міжнародно-правовій співпраці України на основі впровадження досвіду Австрії, Іспанії, Туреччини, Угорщини, Чехії, Німеччини та інших держав розвиненого туризму, а також укладення двосторонніх міжурядових угод про співпрацю в галузі туризму [9].

Економіко-фінансова політика в туристичній галузі України здійснюється шляхом залучення засобів різних джерел фінансування: приватних фірм, благодійних і

громадських організацій, іноземних інвестицій і субсидій регіональних підрозділів управління. При цьому засоби іноземного інвестування спрямовуються на створення базової інфраструктури туризму.

Не дивлячись на те, що за 2015 – 2017 рр. знизилась кількість зайнятого населення у туристичній діяльності, розвиток екстремального туризму повинен позитивно вплинути на його збільшення. Так у 2015 році зайнятого населення за розвагами та відпочинком було 207,9 тис. осіб, а у 2017 р. відбулося його скорочення на 1,3% (до 199,8 тис. осіб) [10].

За результатами дослідження (табл. 5) визначено, що Україна має значні перспективні місця для розвитку екстремального туризму в Україні. Сьогодні туроператори можуть надати майже всі види туристичних послуг активного і екстремального відпочинку.

У цьому дедалі більшою популярністю користуються екзотичні напрями. Причина цього викликана тим, що курорти Туреччини і Єгипту, які зараз належать до категорії масового відпочинку туризму, не можуть повністю задовольнити потреби клієнтів.

Отже, туристичні території України мають більш ніж достатній потенціал для розвитку різних видів активного туризму.

Таблиця 5

Туристичні території України, придатні для активного туризму

Туристична територія	Короткий опис	Види активного туризму
1	2	3
Карпати	Молоді гори з висотами до 2061 м, вкриті лісами. Густа мережа швидких гірських річок. Висока концентрація об'єктів природно-заповідного фонду. Унікальний етнічний колорит регіону, збережені характерні народні промисли.	Пішохідний, велосипедний, гірськолижний, водний скелелазіння, екологічний, кінний, парапланеризм, подієвий, мультигонки.
Подністров'я	Рівнинна територія з глибокими річками у вигляді каньйонів. Геологічні особливості стінок каньйонів (гrotи, печери, водоспади). Подільські Товтри – залишки древнього коралового рифу. Велика кількість замків.	Водний, пішохідний велосипедний, повітроплавання, кінний екологічний, парапланеризм, подієвий, археологічний.
Полісся	Рівнинна територія, вкрита лісами, з високим рівнем зволоження. Густа мережа річок зі спокійною течією та піщаними берегами, болота та озера.	Екологічний, велосипедний, водний кінний, скелелазіння

Продовження таблиці 5

1	2	3
Побужжя (Подніпров'я)	Горбиста рівнина з великою кількістю глибоких ярів та балок. Акваторії водосховищ на річці Дніпро з високим правим берегом. Унікальний рельєф Канівського заповідника – наслідок дії давнього льодовика. Археологічне, історичне, культурне багатство регіону.	Велосипедний, водний вітрильний, пішохідний парапланеризм, гірськолижний, скелелазіння, подієвий, археологічний.
Причорномор'я	Територія з рівнинним рельєфом та степовою рослинністю, обмежена на півдні акваторіями Чорного та Азовського морів. Мілководні лимани з довгими піщаними косами – місця гніздування багатьох видів птахів. Заповідні території з водно-болотними угіддями.	Екологічний, бердвотчінг, вітрильний, водний, археологічний, парапланеризм, дайвінг, велосипедний, подієвий.

Джерело: складено за даними [4; 9].

Так, наприклад, понад двадцять річок у різних регіонах використовуються для рафтингу та сплавів на катамаранах, рафтах, байдарках і каяках. Особливо цікавим є туристичний район Подністров'я, де ріки течуть у глибоких каньйонах висотою до 200 м.

Любителів рафтингу можна зустріти на р. Південний Буг (ділянка з Мігейськими порогами), р. Десна, р. Черемош, р. Дністер. Цьому сприяють значна кількість турфірм, які використовують новітнє обладнання, що разом з активною рекламою спричинило масовий наплив туристів, та вивело цей вид екстрим-туризму у трійку найбільш популярних.

Активні види відпочинку завойовують усе більшу популярність серед туристів. Особливо

популярним став дайвінг, один із найзахоплюючих і екстремальних видів. Кількість парашутистів і гірськолижників поступається дайверам, число яких стрімко зростає в усьому світі. На сьогодні у світі майже 20 мільйонів сертифікованих дайверів-любителів, а 40 років тому їх було кілька сотень [11].

В Україні останніми роками захоплення дайвінгом стало масовим. На сьогодні великим попитом користуються комбіновані тури – це сумісне проведення в одному маршруті трекінгу, рафтингу, вело- та кінного туризму.

За результатами дослідження визначено 10 найпопулярніших видів екстремальних екскурсій по Україні (табл. 6).

Таблиця 6

Топ 10 найпопулярніших видів екстремальних екскурсій по Україні

Місце екскурсії	Характеристика екстриму	Вартість
1	2	3
«Бункер ГО у Києві»	«Підземелля і Дахи – екстремальні екскурсії».	800 грн.
«Одеські катакомби»	відвідування Одеських катакомбів.	250 грн.
«Stay in Kiev» (тур, що стріляє)	катання на танках, стріляння з Калашнікова та іншої бойової зброї.	від 800 грн.
«Екскурсії в Зону відчуження ЧАЕС»	спочатку туристів водять по охайному Чорнобиллю, потім провозять через КПП в 10-кілометрову зону, показують ЧАЕС і везуть в Прип'ять.	800 – 1000 грн.

Продовження таблиці 6

1	2	3
«Спіймай свою хвилю!» Київ, Одеса, Дніпро, Запоріжжя (вейк-парк Adrenaline Wake)	вейкбординг або вейк – являє собою комбінацію водних лиж і серфінгу. Катер буксирує рейдера, який знаходиться на короткій та широкій дошці. Рухаючись на швидкості 30-40 км/год з додатковим баластом на борті, катер залишає за собою хвилю, яку райдер використовує як трамплін. У стрибку вейкбордист виконує різноманітні трюки.	30 грн. / 5 хв; в місяць / 800 грн.
«Стрибок в безодню». Висота стрибка 420 м (Дніпро)	секунди розтягуються в хвилини, перед очима пролітає життя і вікна офісів вежі «Міст-Сіті».	170 грн.
Рафтинг. Дністровський каньйон, Південний Буг і Чорний Черемош	захоплюючий спуск по гірських бурхливих річках вздовж мальовничих берегів на надувних судах.	1000 – 1300 грн.
Мотокрос	водіння мотоцикла здатне подарувати не тільки спортивний заряд, витривалість, силу волі, але і радість від відчуття абсолютної швидкості і свободи.	200 грн. / год.
Параплан, надлегкий літальний апарат	принцип його польоту такий, як у планера або дельтаплана. На ньому можна і знижуватися, і набирати висоту	200 – 400 грн.
Велотур (до 200 км)	найпопулярніший маршрут – Мукачєво-Берегово-Виноградів-Хуст-Мукачєво	60 грн. / год. до 850 грн./неділю

Джерело: розробка автора

За результатами аналізу з'ясовано 10 із найпопулярніших видів екстремального туризму в Україні та вартість їх використання. Дослідження доводить, що заняття екстремальним туризмом є досить дорогим видом спорту, що може негативно вплинути на кількість екстремалів, які можуть дозволити собі даний вид відпочинку.

Але можна зазначити, що Україна має всі ресурси для проведення даного напрямку туризму та може стати привабливою для залучення іноземних туристів. З нагоди неминучої необхідності зростання ринку екстремального туризму поліпшиться якість надання послуг, сервісу, розвитку інфраструктури. Відбудеться орієнтування на розвинені центри європейських ринків екстремального туризму.

За результатами дослідження Томашевської

А.В. з'ясовано, що отримані прогнозні показники величини доходу від надання туристичних послуг і витрат суб'єктів туристичної діяльності на послуги сторонніх організацій, що використовуються при виробництві туристичного продукту, визначили «реальний» сценарій розвитку туристичного ринку [3].

Прогноз розраховано для туристичної галузі України на національному рівні. У прогнозному періоді показані ймовірні незначні коливання доходу від надання туристичних послуг суб'єктів туристичної діяльності, а саме, збільшення на 1,2 % у 2018 р. в порівнянні з 2016 р. Витрати суб'єктів туристичної діяльності на послуги сторонніх організацій, що використовуються при виробництві туристичного продукту, також збільшилися на 13,1 % у 2018 р. в порівнянні з 2016 р.

«Оптимістичний» сценарій розвитку туристичного ринку визначився прогнозом оптимальних значень доходу від надання туристичних послуг і витрат суб'єктів туристичної діяльності на послуги сторонніх організацій, що використовуються при виробництві туристичного продукту.

За таким сценарієм передбачувалося збільшення доходу від надання туристичних послуг суб'єктів туристичної діяльності на 2,7 у 2018 р. При одночасному збільшенні витрат суб'єктів туристичної діяльності на послуги сторонніх організацій, що використовуються при виробництві туристичного продукту на 14,1 %. «Оптимістичний» сценарій у порівнянні з «реальним» сценарієм передбачив збільшення доходу від надання туристичних послуг суб'єктів туристичної діяльності у 2018 р. на 9,4%, а економія витрат склала у 2018 р. – 6,1 % [3].

Стає зрозумілим, що сценарій розвитку туристичного ринку в Україні, в тому числі і екстремального виду туризму, забезпечить стійкість процесу функціонування регіонального туристичного ринку як економічної системи.

З метою розвитку туристичної галузі особливу увагу потрібно приділяти таким напрямкам розвитку туристичної галузі України:

- створення єдиної системи підготовки кадрів для галузі туризму відповідно до міжнародних стандартів;

- формування наукових кадрів для туристичних спеціальностей, проведення на високому рівні науково-дослідної роботи з питань туризму;

- закріплення отриманих знань на виробництві, організація заходів щодо стажування на базових туристичних підприємствах в Україні та за кордоном, здійснення обміну досвідом;

- упровадження інноваційних маркетингових інструментів для просування туризму в Україні;

- використання інноваційних методів щодо скорочення часу на оформлення відповідних документів;

- забезпечення розвитку інноваційного виду туризму – екстремального туризму в Україні, у тому числі за допомогою державної підтримки.

Отже з'ясовано, що особливу увагу слід приділити екстремальному туризму, який є одним із нових напрямів активного відпочинку та набирає силу в усьому світі, особливо в Україні. Все більше людей прагнуть побачити краси підводного світу, спуститися по гірському схилу на лижах, стрибнути з парашутом тощо.

Екстремальний туризм активно розвивається, а завдання держави полягає в тому, щоб зробити його максимально безпечним для учасників і не допустити безконтрольного використання та знищення природних ресурсів. Екстремальний туризм належить до найбільш небезпечних видів туризму, його мета полягає в тому, щоб відчути небезпеку.

Контроль виконання вимог безпеки екстремального туризму повинен проводитися не тільки перед початком туристичного сезону, а і в ході поточних перевірок уповноваженими державними органами відповідно до їх компетенції.

Один із нових для України видів екстремального відпочинку – військові тури. Наприклад, у клубі активного відпочинку «Важкий дощ» (р. Сколе, Львівська обл.) майже за 3,5 – 4 тис. грн. пропонують клієнтам пожити тиждень в умовах, наближених до справжньої служби в армії із вивченням статуту і стройовою підготовкою.

Не менш екстремальний вид туризму, що набирає популярність в Україні, – поїздки на покинуті промислові об'єкти, особливо у Чорнобильську зону.

Звичайно, організувати туристичну поїздку в Чорнобиль набагато складніше, ніж провести екскурсію у будь-якому іншому місті або регіоні України. Зокрема, необхідно отримати безліч дозвільних документів на групу, оскільки це все-таки місце обмеженого допуску і переміщення.

Найдорожчий вид екстремального туризму – подорож на орбіту Землі. Однак у зв'язку з дуже високою ціною клієнтів мало, то розглядати цей вид екстремального туризму неможливо.

Висновки. За результатами дослідження встановлено, що розвиток екстремального туризму в Україні відбувається швидкими

темпами. Це стосується таких видів екстремального туризму, як: рафтинг, дайвінг, сплави на байдарках, альпінізм, гірські лижі, даунхіл, спелеотуризм, пейнтбол, мультигонка, вело- та кінний туризм, туристичні поїздки до Чорнобилю, військові тури та інші. Головними проблемами розвитку екстремального туризму в Україні є недостатній рівень вітчизняного сервісу у цій сфері, недостатня інформаційна підтримка, значна кількість ризиків, пов'язаних з травматизмом, які потребують особливого контролю виконання вимог безпеки екстремального туризму та інші. Крім того, розвиток екстремального туризму стримується низьким рівнем доходів більшості громадян України. Перспективними напрямками розвитку екстремального туризму є залучення іноземних туристів, підвищення рівня вітчизняного сервісу з надання послуг у цій сфері, розвитку інфраструктури, розроблення послуг доступними більшості верствам населення. Отже, розвиток екстремального туризму в Україні підвищує конкурентоспроможність туристичної галузі України на світовому ринку, робить країну туристично привабливою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Беспала О.А. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туристичного ринку в Україні. *Економіка: реалії часу*. 2017. №6(34). URL: <https://economics.opu.ua/files/archive/2017/No6/9.pdf> (дата звернення: 02.01.2019 р.).
2. Задорожнюк Н.О., Кващук Ю.О. Інноваційні напрями розвитку туристичної галузі України. *Економічний вісник ЗДІА*. 2016. Вип. 3(03). С. 87–91.
3. Томашевська А.В. Економічні механізми управління взаємодією на регіональному туристичному ринку: автореф. дис...канд. екон. наук: 08.00.05. Івано-Франківськ, 2016. 21с.
4. Засенко А., Фролов І. Види екстремального туризму в Україні. URL: <http://statuspress.com.ua/nisha/kakie-vidy-ekstremalnogo-turizma-vygodno-razvivat-v-ukraine.html> (дата звернення: 02.01.2019 р.).
5. Аналіз психофізіологічних особливостей поведінки пілота в екстремальних умовах. URL:

<http://www.tnu.in.ua/study/refs/d14/file1165147.html>. (дата звернення: 02.01.2019 р.).

6. В каких странах туристы оставляют больше всего денег: полезная инфографика. URL: <https://politeka.net/news/society/748595-v-kakikh-stranakh-turisty-ostavliaiut-bolshe-vsego-deneg-poleznaia-ynfografyka/>. (дата звернення: 02.01.2019 р.).

7. Постанова Президента України «Про основні напрями розвитку туризму в Україні». URL: <http://tourlib.net/zakon/tourism2010.html>. (дата звернення: 02.01.2019 р.).

8. Українська асоціація екологічного туризму. URL: <http://uaeta.org>. (дата звернення: 02.01.2019 р.).

9. Туризм в Україні: проблеми та перспективи розвитку. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/tourism_ukr.htm. (дата звернення: 02.01.2019 р.).

10. Зайняте населення за видами економічної діяльності у 2012 – 2017 роках. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 02.01.2019 р.).

11. Форми екстремального туризму та країни світу як регіони з екстремальним потенціалом. URL: <http://ua.textreferat.com/referat-481-5.html> (дата звернення: 02.01.2019 р.).

REFERENCES:

1. Bepala, O.A. (2017) “Modern condition, problems and prospects of development of the tourist market in Ukraine”, *Economics: realities of time*, vol. № 6, no.34, Available at: <https://economics.opu.ua/files/archive/2017/No6/9.pdf> (accessed 02 January 2019).
2. Zadorozhnyuk, N.O. and Kvashuk, Ju.O. (2016) “Innovative directions of development of tourist industry of Ukraine”, *Ekonomichnyj visnyk ZDIA*, vol. 3, no. 03, pp. 87–91.
3. Tomashevsjka, A.V. (2016) “Economic mechanisms for managing interdependence in the regional tourism market”, Abstract of Ph.D. dissertation, Economics, Prykarpatskyj nacionalnyj universytet imeni V. Stefanyka, Ivano-Frankivsjk, Ukraine.
4. Zasenکو, A. and Frolov, Y. *Vydy ekstremaljnogho turyzma v Ukrayne* [Types of

extreme tourism in Ukraine], Available at: <http://statuspress.com.ua/nisha/kakie-vidy-ekstremalnogo-turizma-vygodno-razvivat-v-ukraine.html> (accessed 02 January 2019).

5. *Analiz psikhofiziologichnykh osoblyvostej povedinky pilota v ekstremal'nykh umovakh* [Analysis of psychophysiological features of the pilot's behavior in extreme conditions], Available at:

<http://www.tnu.in.ua/study/refs/d14/file1165147.html> (accessed 02 January 2019).

6. *V kakykh stranakh turysty ostavljajut bolshe vsegho denegh: poleznaja infografyka* [In which countries tourists leave the most money: useful infographics], Available at: <https://politeka.net/news/society/748595-v-kakykh-stranakh-turysty-ostavliaiut-bolshe-vsego-deneg-poleznaia-ynfografyka/> (accessed 02 January 2019).

7. Resolution of the President of Ukraine “On the main directions of tourism development in Ukraine”, Available at:

<http://tourlib.net/zakon/tourism2010.html> (accessed 02 January 2019).

8. Ukrainian Association of Ecological Tourism, Available at: <http://uaeta.org> (accessed 02 January 2019).

9. *Turyzm v Ukrajinii: problemy ta perspektyvy rozvytku* [Tourism in Ukraine: problems and prospects of development], Available at: http://tourlib.net/statti_ukr/tourism_ukr.htm (accessed 02 January 2019).

10. State Statistics Service of Ukraine, “The employed population by types of economic activity in 2012-2017”, Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 02 January 2019).

11. *Formy ekstremal'nogho turyzmu ta krajiny svitu jak rehiony z ekstremal'nym potencialom* [Forms of extreme tourism and countries of the world as regions with extreme potential], Available at: <http://ua.textreferat.com/referat-481-5.html> (accessed 02 January 2019).